

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію Фери-Клемонци Оксани Юрїївни
«Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення
регіону», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук зі спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних
сил і регіональна економіка**

Актуальність теми дослідження

Сьогодні агропродовольча сфера економіки є основною функціонального забезпечення населення країни життєво необхідними продуктами харчування. Від ефективного функціонування аграрної сфери багато в чому залежить продовольче забезпечення та продовольча безпека країни. Продовольча безпека країни є однією з ключових складових національної безпеки, основою збереження державного суверенітету, стабільності його внутрішньої і зовнішньої політики. Метою продовольчої безпеки є задоволення населення безпечними продуктами харчування в певному обсязі, здатному підтримати нормальний процес життєдіяльності людини. Тому процес продовольчого забезпечення відіграє важливу роль у розвитку як економіки загалом країни, так і підвищенні конкурентоспроможності кожного регіону зокрема.

Угода про Асоціацію між Україною та країнами-членами ЄС призвела до перегляду умов продовольчого забезпечення населення регіонів країни зумовлених зовнішніми викликами, зокрема дотримання внутрішніми виробниками якості виготовленої продукції та відповідності європейським стандартам. Так, як прикордонні регіони мають більший доступ до європейських ринків і навпаки то це призводить до формування нової системи продовольчого забезпечення, в основі якої може бути як

виготовлення власної продукції, так і імпорт продовольчих товарів, що у великій кількості може загрожувати національній безпеці.

Оскільки продовольче забезпечення регіону пов'язує в собі економіко-управлінську діяльність як регіональних органів влади, так і економічних суб'єктів ринку то систему продовольчого забезпечення варто розглядати в межах використання внутрішніх продовольчих та інших ресурсів регіону й ефективної міжрегіональної співпраці.

Тому зазначене визначило вибір теми дисертаційного дослідження, стало підґрунтям для формування її мети і завдань та підтверджує актуальність і своєчасність наукового дослідження Фери-Клемонци О.Ю.

Зв'язок роботи з науковими темами, програмами, планами

Актуальність обраної теми підкреслюється тим, що дисертація Фери-Клемонци О.Ю. пов'язана з тематикою науково-дослідної роботи кафедри економіки і підприємництва економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – «Формування механізмів активізації потенціалу економічної системи Закарпаття в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0116U003557, довідка №1738/01-09 від 22.05.2018 року). Також дисертаційне дослідження пов'язане з напрямками наукової роботи Карпатського університету імені Августина Волошина та виконано в межах НДР «Формування фінансового механізму стабілізації економіки Карпатського регіону в умовах євроінтеграційних процесів та регіонального співробітництва».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

На основі вивчення та аналізу дисертаційної роботи, автореферату та наукових публікацій Фери-Клемонци О.Ю. можна зробити висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації є науково обґрунтованими, достовірними та практичними. Це підтверджується використаними

автором у своєму дослідженні вітчизняними та іноземними джерелами, опрацюванням значного масиву статистичної інформації, а також застосуванням сучасних методів аналізу.

На основі проведеного аналізу дисертації та автореферату можна стверджувати, що автором піднято актуальну тему для економіки Закарпатської області і на основі цих напрацювань можна проводити дослідження і для інших регіонів України. Висновки у роботі є лаконічними, аргументованими та логічними і містять в собі новизну.

Варто звернути увагу, що рівень достовірності представлених результатів у роботі підтверджується використанням низки нормативно-правових актів, у яких відображено питання продовольчої безпеки та форми організації продовольчого забезпечення, статистичних даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики Закарпатської області.

Достовірність і наукову обґрунтованість викладених у роботі пропозицій, новизни і висновків підтверджується також широким спектром літературних джерел (191 позиція), серед яких наукові вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, положення департаментів обласних адміністрацій, матеріали науково-практичних конференцій щодо досліджуваної проблематики.

Під час написання роботи автором застосовано низка загальнонаукових методів (аналізу, синтезу, порівняння, систематизації й узагальнення) та специфічних методів (структурно-функціонального та порівняльного аналізу, дослідження ієрархій, графічної візуалізації) тощо.

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Дисертаційне дослідження Фери-Клементи О.Ю. є науково-обґрунтованим дослідженням де набули подальшого розвитку теоретичні та прикладні аспекти щодо продовольчого забезпечення регіону.

Автором чітко сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження. Робота належним чином структурована, розділи пов'язані між собою, виклад матеріалу є логічним та послідовним, що формує цілісність наукового висвітлення теоретичних та науково-прикладних аспектів продовольчого забезпечення регіону.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження продовольчого забезпечення регіону» розкрито низку положень щодо суті та значення задекларованої тематики. Так, дослідивши та проаналізувавши наукові доробки вітчизняних та зарубіжних авторів виділено дефініцію поняття «продовольче забезпечення» та «продовольча безпека» (с. 27-32).

На основі аналізу різних підходів до розуміння продовольчого забезпечення сформовано концептуальну модель системи продовольчого забезпечення регіону (с. 35).

Значну увагу автором приділено дослідженню системи продовольчого забезпечення регіону на основі чого визначено її основні цілі та завдання (с. 43-46), а також побудовано організаційно-структурну схему системи продовольчого забезпечення регіону (с. 48).

Один з підрозділів роботи присвячений зарубіжному досвіду регулювання продовольчого забезпечення, де визначено можливості його використання на регіональному рівні (с. 53-68).

У другому розділі «Оцінка стану продовольчого забезпечення регіонів» автором проведено аналіз на міжрегіональному та регіональному рівні. Зокрема, показано динаміка фондів споживання та споживання на одну особу за рік основних продовольчих продуктів в Україні (с. 72-76) та Закарпатської області (с. 94-96).

Цікавим є запропонований автором підхід щодо впливу інфляції та рівня заробітної плати населення на продовольчий ринок регіону (с. 93-98),

а також експорту та імпорту окремих видів сільськогосподарської продукції і готових продуктів харчування (с. 99-103).

Аналіз нормативно-правової та інституційно-організаційної підтримки продовольчого забезпечення регіону дозволив автору виділити основні структурні суб'єкти регіонального рівня, що відповідають за продовольче забезпечення, а також визначити їх права та обов'язки (с. 103-121).

У третьому розділі «Організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення регіону в умовах конкурентно-безпекової парадигми» визначено процес формування механізму продовольчого забезпечення регіону на основі чого побудовано структурно-логічну схему формування організаційно-економічного механізму продовольчого забезпечення регіону (с. 131-133).

Проведений автором аналіз дозволив здійснити прогнозування споживання продуктів рослинництва та тваринництва у раціоні населення Закарпатської області на період 2019-2020 рр., а також побудувати модель продовольчого забезпечення Закарпатської області на період 2019-2021 рр. (с. 134-137).

Вартує уваги дослідження застосування маркетингового підходу до організації продовольчого забезпечення регіону, де автором визначено ключові складові такого підходу та методи його застосування (с. 142-157).

Новизну і наукову цінність роботі дає запропонована автором Концепції регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області, на основі якої можна сформувати Стратегію продовольчої безпеки Закарпатської області на найближчі 3–5 років (с. 167-171).

На основі перелічених результатів можна вважати, що дисертаційна робота Фери-Клемонци О.Ю. є завершеним самостійним дослідженням у якому автором висвітлено актуальність роботи, досягнуто мету дослідження та виконано зазначені завдання, а також сформовано власне

бачення системи продовольчого забезпечення регіону. Загалом, варто зазначити, що дисертація Фери-Клемонци О.Ю. містить цінні теоретичні та практичні напрацювання, які можна використовувати на регіональному та міжрегіональному рівнях.

Повнота відображення наукових положень

Положення дисертаційної роботи Фери-Клемонци О.Ю. знайшли відображення у 10 наукових працях загальним обсягом 4,5 друк. арк., з яких втору належить усі: 5 статей – у наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 5 публікацій за матеріалами конференцій.

Характер видань, зміст і оформлення наукових праць відповідає вимогам щодо забезпечення відповідності висвітлення отриманих результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Зміст автореферату повною мірою відображає основні положення дисертації, отримані результати, сформульовані висновки і пропозиції.

Наукова новизна результатів дослідження, одержаних автором особисто та винесених на захист

Сукупність результатів, отриманих автором у процесі дослідження, вирішують важливе наукове завдання, суть якого полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ і розробки практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення продовольчої системи регіону. Отримані результати містять елементи наукової новизни, зокрема:

- удосконалено теоретичну сутність категорії системи продовольчого забезпечення регіону з позиції сучасної конкурентно-безпекової парадигми як системи взаємозв'язаних підсистем, що спрямована на структурування продовольчого забезпечення за цілеспрямованим, комплексним, функціональним, кореляційним і організаційним (с. 27-32);

- запропоновано теоретико-концептуальну модель системи продовольчого забезпечення регіону, яка складається з шести підсистем: визначення фактичної потреби у продовольстві, формування продовольчих ресурсів регіону, власного виробництва продовольства, розподілу (обміну) продовольчих ресурсів, споживання продуктів харчування та управління процесом продовольчого забезпечення (с. 34-39);

- удосконалено методичний підхід до аналізу продовольчого забезпечення регіону, що надає можливість оцінки впливу соціально-економічних показників та дозволяє оцінювати не лише поточний стан продовольчого забезпечення регіону, а й потенційний обсяг виробництва продовольчої продукції для населення (с. 84-87);

- узагальнено підхід до формування організаційно-економічного механізму продовольчого забезпечення регіону, який являє собою певну сукупність економічних, організаційних і соціальних відносин організацій та інституцій у сфері управління і регулювання процесами продовольчого забезпечення з метою розвитку і функціонування як національної, так і регіональної продовольчої системи та для визначення імперативів розвитку регіону і розробки ефективної політики імпортозаміщення (с. 130-134);

- обґрунтовано напрями реалізації конкурентних переваг продовольчого забезпечення регіону на основі використання маркетингових підходів до організації продовольчого забезпечення, що, на відміну від наявних, використовують сучасні комунікативні маркетингові можливості просування продовольчих товарів шляхом он-лайн торгівлі через мережу Інтернет (с. 150-157);

- наведено обґрунтування стратегічних напрямів управління продовольчим забезпеченням регіону в частині розроблення концепції регулювання системи продовольчого забезпечення регіону, визначення стратегічних завдань її реалізації відповідно до специфіки розвитку сільського господарства області, орієнтації на посилення продовольчої

незалежності регіону, підвищення якості продукції і стимулювання інноваційної активності виробничого сегменту галузі (с. 165-171).

Наведене дає підстави стверджувати, що робота Фери-Клемонци О.Ю. є актуальною, містить елементи наукової новизни, а отримані результати дають можливість використовувати напрацювання на регіональному рівні та покращувати процес продовольчого забезпечення.

Теоретична та практична цінність отриманих результатів

Дисертаційне дослідження полягає в розробці науково-прикладних підходів і рекомендацій, які мають теоретичну і практичну цінність та є методичними засадами для розв'язання проблем, пов'язаних з формуванням системи продовольчого забезпечення регіону. Цінність дисертаційного дослідження полягає у можливості використання науково обґрунтованих методичних вказівок та пропозицій щодо формування системи продовольчого забезпечення регіону.

Теоретичні, науково-методичні та практичні результати дослідження використано в діяльності: ГО «Карпатський Єврорегіон – Закарпаття», зокрема використано пропозиції автора щодо залучення громадських організацій в процес моніторингу реалізації Концепції регулювання продовольчого забезпечення Закарпатської області, а також функцій, які покладені на них та робочу групу в цілому (довідка №22 від 30 травня 2019 року); Департаменту економічного розвитку і торгівлі Закарпатської ОДА, де використано пропозиції автора щодо розробки Концепції регулювання продовольчого забезпечення Закарпатської області та її інтегрованості із Стратегією Закарпатської області до 2020 року (довідка №01/471/1 від 4 червня 2019 року).

Основні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі ПВНЗ «Карпатський університет імені Августина Волошина», зокрема: розроблені здобувачем система продовольчого забезпечення та основні принципи її функціонування в умовах формування

Стратегії регіонального розвитку; основні індикатори методики розрахунку та визначення продовольчого забезпечення регіону; маркетингові інструменти як особливі підходи до управління продовольчою сферою регіону враховані при викладанні дисципліни «Регіональна економіка» (довідка № 107/3/06-19 від 31.05.2019р.).

Окремі пропозиції автора використані у наукових темах: кафедри економіки і підприємства економічного факультету ДВНЗ «Ужгородського національного університету», зокрема теоретико-методологічні засади продовольчого забезпечення регіону, обґрунтовано організаційно-економічні механізми формування регіонального продовольчого забезпечення для визначення імперативів розвитку регіону і розробки ефективної політики імпортозаміщення, розроблено авторську Концепцію регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області (довідка № 2111/01-14 від 31.05.2019 р.) та Карпатського університету імені Августина Волошина, де дисертантом досліджено європейський досвід регулювання продовольчого забезпечення та виділено основні принципи аграрної політики, проаналізовано нормативно-правові акти регулювання забезпечення продовольством у країнах-членах ЄС, зокрема: у Німеччині, Франції, Бельгії та Нідерландах (№ 107/2/06-19 від 31.05.2019р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, варто звернути увагу на певні недоліки, недоробки та дискусійні положення.

1. У першому розділі автором закладено ідею дослідження сучасної парадигми продовольчого забезпечення регіону (с. 25-42), однак так і залишилось не розкритим питання, що автор розуміє під сучасною конкурентно-безпековою парадигмою продовольчого забезпечення регіону.

2. У побудованій організаційно-структурній схемі системи продовольчого забезпечення регіону (с. 48) автором згадується про екологічно-чисту продукцію, як складову ланку самої системи, однак у роботі це питання більше не розкривається. Якби автором було б акцентовано свою увагу на цьому, то це б дало можливість визначити нові підходи формування продовольчої безпеки регіону на основі екологічно-чистої продукції. Нині основним завданням є захист внутрішніх споживачів харчової продукції в умовах розвитку спільного європейського ринку з дотриманням стандартів гігієни продуктів харчування, здоров'я тваринного і рослинного світу, охорони ґрунтів від забруднення пестицидами тощо. Адже безпечне харчування – це запорука здоров'я нації.

3. Досліджуючи зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення автором визначено функції регулювання продовольчого забезпечення та система заходів щодо їх реалізації в регіонах (с. 58). Однак залишається незрозумілим яких регіонів це стосується, чи воно відноситься до регіонів України, чи Україна в цьому контексті розглядається як регіон.

4. При аналізі сучасного стану продовольчого забезпечення регіонів України автором проведено рейтингування регіонів у загальному виробництві сільськогосподарської продовольчої продукції, визначено динаміку виробленої валової продукції сільського господарства, зокрема також в частині рослинництва і тваринництва на одну особу (с. 72-83). Це є позитивним доробком автора. Однак варто було більше уваги приділити досліджуваному регіону і показати його чільне місце в міжрегіональному розрізі та обґрунтувати його.

5. Автором доведено, що формування продовольчого забезпечення в окремих регіонах має відбуватися на основі виокремленню відмінності регіонального розвитку щодо продовольчого забезпечення населення і таким чином виокремлюється система організації продовольчого

забезпечення регіону. Це представлено на рис. 3.1. (с. 129). Однак вважаємо, що ця система було б структурно-логічнішою, якби її завершувала споживацька ланка, тобто населення, як кінцевий споживач продовольчої продукції.

6. Заслугує на увагу представлені автором у третьому розділі моделі та прогнози щодо розвитку продовольчого забезпечення регіону. Але не можемо погодитися з думкою автора, що основними чинниками, які впливають на економічну доступність населення регіону до продуктів харчування є – наявний дохід у розрахунку на одну особу, номінальна заробітна плата у регіоні, річні доходи населення. На наш погляд, не менш важливими чинниками є – індекс споживчих цін та імпорт продукції, оскільки досліджуваний регіон є прикордонним.

Однак, варто зазначити, що вказані зауваження і недоліки не зменшують загальної цінності та вагомості наукового доробку дисертанта.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 191 найменування (на 19 сторінках) і 3 додатків (на 12 сторінках). Робота представлена на 212 сторінках комп'ютерного тексту (обсяг основного змісту роботи – 167 сторінок, в тому числі 31 таблиця, 9 рисунків і 4 формули.

Дисертація (комп'ютерний набір) виконана українською мовою, оформлена у повній відповідності з встановленими нормами і правилами. Викладення матеріалу у дисертації свідчить про високий рівень досвідченості дисертанта.

Дисертація Фери-Клемонци О.Ю. за змістом і якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук. Тема дисертації та її зміст відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Загальний висновок

Дисертація Фери-Клемонци О.Ю. представляє собою одноосібно виконану завершену наукову працю, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що розв'язують актуальне наукове завдання – розробка практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення продовольчої системи регіону. Отримані результати дослідження визначаються актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю. Висновки, висвітлені автором дисертаційної роботи, достатньо обгрунтовані, спираються на коректне використання наукових методів дослідження, підтверджуються апробацією, достовірність їх базується на базі опрацьованих вітчизняних і зарубіжних джерел з проблем продовольчого забезпечення.

Автореферат в повній мірі відображає зміст дисертації і розкриває основні її положення. Оформлення дисертації та автореферату відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

На підставі проведеного аналізу вважаю, що представлена до захисту дисертація «Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення регіону», заслуговує позитивної оцінки, а її автор Фера-Клемонца Оксана Юріївна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

доктор економічних наук, професор

І.О. Іртишева

Лідрис з ре. екон. наук, проф. І.О. Іртишевої
Внешній секретар

